

Галина НЕСМАШНА,
психолог, супервізор

*Тернопільський комунальний методичний центр
науково-освітніх інновацій та моніторингу (м. Тернопіль)*

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ В ЧАСІ ВІЙНИ

Війни завжди приносять не лише матеріальні втрати, але й серйозні соціально-психологічні наслідки, зокрема, призводять до значних освітніх втрат, особливо у дітей та молоді. За даними ЮНЕСКО, під час збройних конфліктів діти часто стикаються з перериванням навчання через фізичну небезпеку, нестабільність шкільних систем та вимушену міграцію.

За останні роки українська освіта зіткнулася з чисельними викликами: вимушеними перервами у навчанні, відсутністю очного навчання та обмеженим доступом до нього, серйозними перешкодами для реалізації дистанційного навчання через перебої з електроенергією, інтернетом та іншими факторами, які порушують безперервність освітнього процесу. Складні життєві обставини, в яких опиняються школярі в часі війни, також чинять значний вплив на їхню здатність засвоювати навчальний матеріал.

Експерти в галузі освіти вказують на негативні наслідки освітніх втрат та освітніх розривів.

Так, у листі ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» від 08.08.2024 р. №21/08-1233 «Про методичні рекомендації «Пріоритетні напрями роботи психологічної служби в системі освіти України у 2024/2025 навчальному році» [2, с. 5], вказується, що освітні втрати можуть спричинити значний негативний вплив не тільки на розвиток особистості, яка втрачає можливості для розкриття власного потенціалу, але й на добробут усього суспільства.

Освітні втрати стають причиною збільшення навчальних розривів між різними соціальними групами школярів, що поглиблює нерівність в освіті.

Фахівці відмічають кумулятивний ефект освітніх розривів та освітніх втрат, тобто тенденцію до їх накопичення й поглиблення, якщо не вжити вчасних і ефективних заходів із їх виявлення та подолання.

Також відмічається комплексний характер освітніх втрат, бо крім суто навчальних, спостерігаються яскраво виражені фізичні, психологічні, виховні та соціокультурні втрати.

Міжнародні дослідження також вказують, що освіта є одним із ключових елементів соціальної інтеграції та реабілітації після війни. Вона не тільки забезпечує знання, але й формує соціальні навички, необхідні для відновлення громади. Проте стрес, тривога та посттравматичний синдром можуть значно перешкоджати освітньому процесу, роблячи необхідним упровадження психологічної підтримки як для учнів, так і для вчителів [4, с. 246].

У таких умовах психологічний стан учнів має важливий вплив на їх здатність адаптуватися до нових обставин та навчатися ефективно. Психологічна стійкість, емоційна підтримка з боку батьків і вчителів, а також здатність до саморегуляції є основними чинниками, які допомагають зменшити негативний вплив цих факторів на навчання [5, с. 25].

Отже, важливу роль у подоланні освітніх втрат відіграють психологічні чинники, які можуть допомогти зберегти інтерес до навчання та забезпечити можливість засвоєння знань.

Дослідження в цій сфері допомагає зрозуміти, як вплив війни можна мінімізувати за допомогою психологічної стійкості та адаптивних стратегій.

За даними іноземних дослідників [6, с. 325], ключовими психологічними факторами є адаптивність, розвинутий емоційний інтелект, підтримка з боку сім'ї та соціальні зв'язки. Психологічні передумови мають великий потенціал для збільшення стійкості учнів, які були б здатними успішно завершити освіту в складних умовах.

Психологічна підтримка здобувачів освіти сприяє зменшенню у них стресу та тривожності, які виникають в умовах воєнного стану, а разом з тим і покращенню їхньої мотивації до навчання.

Саме тому фахівцями Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» зазначається, що практичні психологи та соціальні педагоги закладу освіти обов'язково повинні здійснювати заходи, спрямовані на подолання наслідків травматичних інцидентів, сприяти налагодженню контакту, довіри та комунікації між усіма учасниками освітнього процесу, реалізації програм із надолуження освітніх втрат, тощо. Ця робота в умовах війни буде ефективною, якщо базуватиметься на

глибокому розумінні психології особистості з акцентом уваги на Я-концепції та самооцінці.

Фахівці психологічної служби мають обирати такі стратегії роботи з учнями, які сприятимуть розвитку позитивної самооцінки, створенню комфортних умов для повернення учнів до повноцінного освітнього процесу, усунення подальших негативних впливів та надолуження освітніх втрат.

Враховуючи вищесказане, нами розроблено програму психологічної допомоги школярам з подолання освітніх втрат, яка передбачає кілька структурних компонентів й орієнтована на індивідуальні особливості та потреби учнів.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що в умовах війни освітні втрати є неминучими, проте їх можна мінімізувати за допомогою психологічних стратегій, спрямованих на підтримку стійкості та емоційної стабільності учнів. Цьому сприяє соціальна підтримка, розвиток стійкості та професійна допомога з боку психологічної служби закладу освіти. Отже, розробка комплексних програм психологічної підтримки в школах є ключовим елементом для забезпечення стабільного навчання в умовах воєнного стану. Ці програми допоможуть учням не тільки зберегти знання, а й здобути навички, необхідні для відновлення соціуму після завершення конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Зінченко О., Сидоренко О. Вплив психосоціальних факторів на навчання під час війни: український контекст. *Психологія і суспільство*. 2022. Вип. 3. С. 56–64.
2. Про методичні рекомендації «Пріоритетні напрями роботи психологічної служби в системі освіти України у 2024/2025 навчальному році»: Лист ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» від 08.08.2024 № 21/08-1233. URL: <https://imzo.gov.ua/2024/09/09/lyst-imzo-vid-08-08-2024-21-08-1233-pr-o-metodychni-rekomendatsii-priorytetni-napriamy-roboty-psykholohichnoi-luzh-by-v-systemi-osvity-ukrainy-u-2024-2025-navchal-nomu-rotsi/> (дата звернення: 10.10.2024).
3. Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу: навчально-методичний посібник / Андреевкова В. Л. та ін. Київ, 2023. 149 с.

4. Betancourt Theresa S., et al. Mental Health and Psychosocial Problems in Children Affected by Armed Conflicts. *World Psychiatry*. 2013. Vol. 12, no. 3. P. 245–253.
5. Lowenthal Todd. The Role of Resilience in Conflict-Affected Students. *Journal of Educational Psychology*. 2020. Vol. 112, no. 3. P. 325–340.
6. Masten Ann S. Resilience in Development: Progress and Transformational Potential. *Development and Psychopathology*. 2013. Vol. 25, no. 2. P. 25–31.